

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, mart.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikrarov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI TIZIMLASHTIRILGAN TAHDIDLAR.....	40
Qodirov Tuyg'un Uzoqovich, Nabiyev Bexzod Shavkatovich	
SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYA VA TEKNOLOGIK MODERNIZATSIYANING O'RNI	44
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI BAHOLASHNING USLUBIYOTI VA UNING SOLIQ TIZIMIDA QO'LLANILISHI	49
To'xtabayev Oybek Odilovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR.....	56
Ismailov Bobir Salomovich	
TIJORAT BANKLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	62
Yangiboyev F.B.	
MINTAQAVIY IQTISODIY SALOHİYATDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	68
Turayev Og'abek Kaxramonovich	
XORIJIY MAMLAKATLARDA TO'QIMACHILIK KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH TAJRIBASI.....	75
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna	
BANK XIZMATLARI SIFATINI BOSHQARISHNING INTEGRATSION VA ADAPTIV MODEL.....	83
Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
QURILISH TASHKILOTLARI FAOLIYATINING MOLİYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH	89
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	
ICHKI NAZORAT VA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH	94
Islamova Nargiza Mirzaxidovna	
TURIZMNING MINTAQADA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	104
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSİYALARNI JALB QILISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI	111
Begamov S.X.	
RETHINKING JOB CREATION: ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF MACROECONOMIC EMPLOYMENT ANALYSIS.....	116
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
HUDUDIY TURIZM KLASSTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	125
Ro'zimova Xusnora Mirzobek qizi	
SUG'URTACHILIK VA O'ZBEKISTONDA SUG'URTA SEKTORINING HOLATI.....	129
O'runboyeva Sotima Alisher qizi	
GO'SHT VA GO'SHT MAHSULOTLARINI SANOAT USULIDA QAYTA ISHLASHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI.....	134
Kaydarova Sitara Suranbay qizi	
KORXONALAR QIYMATINI BAHOLASH VA BOZOR BAHOSINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI.....	139
Abduraxmanov Sherzodbek Ravshanovich	
YASHIL IQTISODIYOT: EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK UYG'UNLIGI.....	145
Jamalidinova Asalxon Saliyevna	
2025-YILDA O'ZBEKISTON UCHUN ENG YAXSHI 10 TA TRANSPORT TEKNOLOGIYALARI VA INNOVATSIYALARI	151
Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullayevna, Beketov Timur Kazakbayevich	

MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVLARI: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TIZIMLAR QIYOSIY TAHLILI	155
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ	163
Хайдарова Ёркиной Аскар кизи	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING FISKAL VA INSTITUTSIONAL MEKANIZMLARI	170
Mamatova Nodira Mirzavaliyevna	
ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И УСТОЙЧИВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕХОДА ТЕПЛИЧНЫХ ХОЗЯЙСТВ ТАШКЕНТСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ НА СОЛНЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ ЭНЕРГОСНАБЖЕНИЯ	178
Срождидинова Зарина Хайриддиновна, Абдувалиева Зилола Абдуллаевна	
MAMLAKATIMIZDA QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	186
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna	
RIVOJLANISHDA RAQOBAT EMAS, BALKI HAMKORLIKNING USTUVORLIGI: NAZARIY VA AMALIY TAHLIL	190
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
IJTIMOY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEKANIZMLARI VA "QAMRAB OLINMAGAN O'RTA QATLAM" MUAMMOSI	196
Bafoev Farrux Jo'raqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA EKOLOGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	202
Shanazarova Gulyoraxon Baxtiyarovna	
O'ZBEKISTON STARTAP EKOTIZIMIDA INVESTITSIYA JALB QILISH JARAYONINING INSTITUTSIONAL MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEKANIZMLARI	208
Xoliqova Xurshidaxon Xayotjon qizi	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA STARTAP EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI	214
Usmanov Gafurjon Shavkatovich	
QURILISHDA ISHLAB CHIQARISH VA SIFATNI BOSHQARISH TIZIMLARINING RIVOJLANISHI	220
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHITNI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIYALARI	225
Xolov Sherali Axrorboyevich	
2010-2024-YILLARDA O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIKNI INVESTITSIYALASHNING EKONOMETRIK TAHLILI	229
Ashurov Shuhratbek Quadrat o'g'li	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI	233
Sherbekova Kamola Norbekovna	
AHOLI MOLIVAVIY SAVODXONLIGI DARAJASI VA UNI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI	243
Abduvoxidov Akmal Abdulazizovich	
MARKAZIY BANK KURS SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	249
Saydullayev Nodirbek Narzullaevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH SALOHİYATI VA MUAMMOLARI	258
Raupov Shuxrat Soyibovich	
ЭКОТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	264
Абидова Дилфуза Игамбердиевна, Рахматуллаева Зулайхо Хасан кизи	
DIGITAL ECONOMY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BUSINESS CHANGE IN THE REGIONS	270
Abdullayev Muzaffar Abdujabbarovich	

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHDA IOT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	273
Mirzaev Dilshod Artikovich	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА	279
Касимова Наргиза Сабитджановна	
YASHIL IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	284
Ismoyilova Mahliyo Oybek qizi	
BOSHQARUVDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR (OLIIY TA'LIM MISOLIDA).....	289
Karievva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISHNING AMALDAGI HOLATI VA ASOSIY TENDENSIYALARI.....	295
Qurbonov Odilbek Ro'zmatovich	
O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYALARI VA ASSOTSIATSIYALARINI SAMARALI BOSHQARISH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'LLARI	302
Umed Farmonkulovich Radjabov	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY MEKANIZMNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI	307
Mullayeva Mexrangiz Axtam qizi	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)	313
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Muradova Nazira Raximjanovna	
RAQAMLI MARKETING VA ONLAYN PLATFORMALAR ORQALI EKOTURISTIK MAJMUALARNI OMMALASHTIRISH TRENDI	318
Xolmatova Parvina Asliddin qizi	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ MA'MURCHILIGI STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR	323
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОР РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	327
Бахтиёр Худайберган Хамдам угли	
MAHALLIY BUDJETLARDA TRANSFERTLARGA QARAMLIK DARAJASINI BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	335
Xudoyqulov Hamidjon Abdullayevich	
QORAQALPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	342
Tajibaev Berdax Asqarbay uli	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	347
Ashurova Maftuna Ortiq qizi	
STRATEGIC DIRECTIONS FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS: DIGITALIZATION AND RISK MANAGEMENT INTEGRATION	352
Sadullaeva Mokhinur Aziz kizi	
TECHNOLOGY MANAGEMENT AND SME INTERNATIONALIZATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	358
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi	
TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEZONLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	363
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
SMART UNIVERSITET KONSEPSIYASI ASOSIDA REYTING VA RAQOBATBARDOSHLIKNI INTEGRAL BOSHQARISH	371
Xudoyqulov Husen Ahadovich	

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIVAVIY HISOBOT 1-SHAKLINING QIYOSIY TAHLILI	379
Shodiyev Murodjon Bakirovich	
SUG'URTA BOZORINING RAQAMLI RIVOJLANISHIDA NAZARIY QARASHLAR	384
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSION LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	389
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	397
P.SH.Usmonov	
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ.....	401
Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
KORXONA VA TASHKILOTLARDA INSON KAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA KORPORATIV MADANIYAT, AXLOQIY-RUHIY VA MA'NAVIY MUHITNING O'RNI	407
Suyunov Dilmurod Xolmurodovich, Qodirov Tuyg'un Uzoqovich	
ELEKTRON PULLARNING MOHIYATI VA ULARNING MILLIY TO'LOV TIZIMIDAGI ROLI.....	416
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA UY XO'JALIKLARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI KENGAYTIRISH.....	423
Eshbaeva Shahnoza Faxriddinovna	
APPLICATION OF EXTREME MODELS IN ASSESSING THE ECONOMIC POTENTIAL OF AN ENTERPRISE	428
Musayeva Shoira Azimovna	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XORIJIY TAJRIBA HAMDA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH SAMARADORLIGI.....	435
Bozorova Ozoda Raximovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI IMIJINI OSHIRISHDAGI MUAMMOLARNI HAL ETISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI: QIYOSIY TAHLIL.....	439
Bekmurodov Navruz Ergashevich	
TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA YARATILGAN YALPI QO'SHILGAN QIYMAT DINAMIKASI VA UNI BOSHQARISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	449
O'rinov Komiljon Kozimovich	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING MINTAQAVIY OMILLARI.....	453
Salomat Norova	
QURILISH MATERIALLARI BOZORI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	459
Usubjonov Zaxriddin Vasiliddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG'URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH.....	465
Xalikov R. B.	
BIZNES JARAYONLAR AUTSORSINGINI OPTIMALLASHTIRISH USULLARI TAHLILI	472
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
DAVLAT MOLIVAVIY BOSHQARUVI SAMARADORLIGINING IJTIMOY ADOLATGA TA'SIRINING PEFA VA CEQ METODOLOGIYALARI ORQALI TAHLILI	477
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL QILISHNING XORIJ TAJRIBASI	485
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich	
MINTAQADA IJTIMOY HIMOYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH.....	491
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANISHDA EKOLOGIK INNOVATSIYALARNI QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI	495
Ismatov Sharofiddin Asatulloevich	

THE ESSENCE OF THE OPTIMAL COST STRATEGY	500
Sodiqov Mirakhror Abbos ugli	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TOG'-KURORT ZONALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY JIHATLARI (CHORVOQ ERKIN TURISTIK ZONASI MISOLIDA)	504
Shomurodova Shahnoza G'ayratovna	
ICHKI AUDIT SIFATI VA SAMARADORLIGI TUSHUNCHALARINING IQTISODIY MAZMUNI HAMDA ULARNING O'ZARO BOG'LIQLIGI	509
Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH VA UNI HISOBINI YURITISH	517
Abdullayev Abdurauf	
TIJORAT BANKLARINING RISKLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	522
Kudaybergenova Guzal Kuanishbayevna	
TIJORAT BANKLARIDA KORRUPSIYAVIY-KOMPLAENS MUAMMOLARI: TAHLIL VA YECHIMLAR	527
Yunusov Baxtiyor Shavkatovich	
MAISHIY XIZMAT KO'RSATISHNING SIFAT NAZORATINI HAMDA TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	532
Meliyev X.T.	
ОЦЕНКА КАЧЕСТВА СЕРВИСА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА	541
Усманова Азиза Баходировна	
RAQAMLI BANK XIZMATLARI ORQALI MOLIVAVIY INKLYUZIVLIKNI KENGAYTIRISH	545
Azlarova Mushtariybegim Abror qizi	
QURILISH KORXONALARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALARNING AHAMIYATI	550
Egamon Raxmatillo Mirolimovich, Bobobekov Davron Gafurovich	
FINANCIAL MARKET PARTICIPANTS: A CLASSIFICATION BY ROLE AND RESPONSIBILITY	553
Khotamkulova Madina	
ФОРМИРОВАНИЕ «ТУРИСТИЧЕСКОЙ МАХАЛЛИ» КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ В СФЕРЕ ГОСТЕВЫХ ДОМОВ УЗБЕКИСТАНА	559
Иргашева Нигина Салохиддиновна	
BANKLARDA KREDIT GAROVI BILAN ISHLASHNING XORIJ ILG'OR TAJRIBASI VA UNDAN O'ZBEKISTON BANKLARI AMALIYOTIDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	567
Sh. Saidov	
MILLIY UGLEROD SAVDOSI TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI	573
Islamov Shoxzod Shuxrat o'g'li	
THE NECESSITY OF CREATING A BUSINESS ENVIRONMENT AND ITS ROLE AND SIGNIFICANCE IN THE NATIONAL ECONOMY	582
Amanov Davron Ravshan ugli	
SUV RESURLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLASHTIRISH SAMARADORLIGI	588
Saidov Muhammadali Hakimovich, Mahammatov Hoshim, Esanbekov Diyorbek	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА БАНКОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО И ПРИНЦИПАМИ ESG	595
Насирдинов Шарифджон Изатуллоевич	
ОЦЕНКА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭЛЕКТРОБУСА	600
Мухитдинов Акмал Анварович, Касимов Омил Камалович, Саидов Азамат Илхом угли	
XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA DUKKAKLI DON MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI (HINDISTON TAJRIBASI MISOLIDA)	608
Mirsayd Xudaybergenov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLINING FAROVONLIGI VA DAROMAD MANBALARINI STATISTIK TAHLILI	612
Mamatkulov Baxtiyor Xalmuradovich	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARUV MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	618
Muxamedjanova Maxfuza Baxodir qizi	
MOLIYAVIY AKTIVLARNING IQTISODIY MOHIYATI, MAZMUNI HAMDA KLASSIFIKATSIYASI.....	627
Odiljonova Oybachin Fayzullo qizi	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ORQALI MAMLAKATIMIZ LOYIHALARINI AMALGA OSHIRISH TARTIBI TAHLILI.....	631
Rasulova Difuza Valiyevna	
HUDUDNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY SALOHİYATNING O'RNI	636
Avazbek Xalbekov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SABZAVOTCHILIK TARMOG'INING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	642
Sobir Xasanov	
IMPACT OF REGIONAL INFRASTRUCTURE AND NATURAL RESOURCE UTILIZATION ON THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM (A DISTRICT-LEVEL ANALYSIS OF THE SAMARKAND REGION, UZBEKISTAN)	650
Toyirova Shohista Bobobekovna	
INNOVASION IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIY-IQTISODIY OMILLARI	657
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
BOZOR BEQARORLIGI SHAROITIDA BANK OBRO'SINI STRATEGIK RESURS SIFATIDA BARQARORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	661
Yuldasheva Kamola Qosimjonovna, Ziyaeva Muhtasar Mansurdjanovna	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT PENSIYA TIZIMINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	667
Pardayev Farrux Muzaffarovich	

O'ZBEKISTONDA DAVLAT PENSIYA TIZIMINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI

Pardayev Farrux Muzaffarovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Budjet hisobi va g'aznachilik” kafedrası mustaqil izlanuvchisi (PhD)

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasida davlat pensiya tizimining moliyaviy barqarorligi tahlil qilingan. Pensiya jamg'armasi daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi nomutanosiblik, mehnat bozoridagi norasmiy bandlik va ijtimoiy soliq to'lovchilar sonining kamligi kabi omillar o'rganilgan. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida pensiya tizimini modernizatsiya qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Maqolada statistik ma'lumotlar, jadvallar va prognozlar asosida moliyaviy tahlil olib borilgan.

Kalit so'zlar: pensiya tizimi, moliyaviy barqarorlik, ijtimoiy himoya, ijtimoiy soliq, demografiya.

Abstract. This article analyzes the financial sustainability of the state pension system in Uzbekistan. It examines the imbalance between revenues and expenditures of the Pension Fund, the prevalence of informal employment, and the limited number of social tax contributors. Based on international experiences, policy recommendations for pension system modernization and ensuring economic sustainability are provided. The analysis incorporates statistical data, tables, and projections to support the findings.

Key words: pension system, financial sustainability, social protection, social contributions, demographics.

Аннотация. В данной статье анализируется финансовая устойчивость государственной пенсионной системы Узбекистана. Рассматривается дисбаланс между доходами и расходами Пенсионного фонда, распространенность неформальной занятости и ограниченное число плательщиков социального налога. На основе международного опыта представлены рекомендации по модернизации пенсионной системы и обеспечению ее экономической стабильности. Анализ включает статистические данные, таблицы и прогнозные показатели, обосновывающие основные выводы исследования.

Ключевые слова: пенсионная система, финансовая устойчивость, социальная защита, социальные взносы, демография.

KIRISH

Pensiya ta'minoti tizimi aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Keksalik davrida munosib turmush darajasini saqlash nafaqat ijtimoiy adolat, balki iqtisodiy barqarorlikni ham ta'minlaydi. Robert Holsman (2005) ta'kidlaganidek: “Samarali pensiya tizimi iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy adolatni ta'minlaydi.”

O'zbekistonda amal qilayotgan pensiya tizimi ikki darajali modelga asoslangan: taqsimlovchi va jamg'arib boriladigan pensiya tizimi. Bu tizim aholini yoshga doir pensiya, nogironlik pensiyasi va boquvchisini yo'qotganlik pensiyalari bilan ta'minlaydi. Shu bilan birga, demografik o'zgarishlar va mehnat bozoridagi norasmiy sektorning kengayishi tizimni modernizatsiya qilish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Pensiya tizimining moliyaviy barqarorligi va uning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta'siri iqtisodiy adabiyotlarda keng o'rganilgan muhim ilmiy yo'nalishlardan biridir. Ushbu sohada olib borilgan tadqiqotlar pensiya tizimining institutsional tuzilmasi, moliyaviy manbalari, demografik omillar ta'siri hamda davlat budjetiga yuklama darajasi kabi masalalarni qamrab oladi. Jahon iqtisodiyotida aholi qarish jarayonining tezlashuvi, mehnat bozoridagi o'zgarishlar va ijtimoiy himoya tizimlariga bo'lgan talabning ortishi pensiya tizimining barqarorligini ta'minlash muammosini yanada dolzarb masalaga aylantirmoqda.

Pensiya tizimining nazariy asoslarini o'rganishda Nikolas Barr va Piter Daymondning tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega. Ular pensiya tizimining samaradorligi va barqarorligini ta'minlash uchun ko'p ustunli modeldan foydalanish zarurligini asoslab bergan. Nikolas Barr va Peter Diamond 2012-yilda chop etilgan tadqiqotlarida pensiya tizimi faqat davlat tomonidan moliyalashtiriladigan modelga tayanib qolmasligi kerakligini, aksincha davlat, majburiy jamg'arib boriladigan hamda ixtiyoriy pensiya jamg'armalarini o'z ichiga olgan ko'p ustunli tizim demografik va iqtisodiy xavflarni diversifikatsiya qilish imkonini berishini ta'kidlaydi. Ularning nuqtayi nazariga ko'ra, bunday tizim iqtisodiy beqarorlik sharoitida ham pensiya ta'minotining uzluksizligini saqlashga xizmat qiladi.

Pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalasi xalqaro tashkilotlar tomonidan ham keng o'rganilgan. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti 2020-yilda e'lon qilgan tahliliy hisobotlarida ko'plab mamlakatlarda pensiya tizimining moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillardan biri ijtimoiy soliq bazasining yetarli darajada keng emasligi ekanligini qayd etadi. Ushbu tadqiqotlarga ko'ra, norasmiy bandlik ulushining yuqoriligi va ijtimoiy sug'urta tizimiga jalb etilmagan mehnat resurslari pensiya jamg'armalarining daromad bazasini qisqartiradi hamda davlat budjetidan transfertlar hajmining ortishiga olib keladi.

Jahon banki 2021-yilda e'lon qilgan tadqiqotlarida ham pensiya tizimining barqarorligi ko'p jihatdan demografik tuzilma va mehnat bozorining institutsional xususiyatlariga bog'liq ekanligi ta'kidlangan. Jahon banki ekspertlarining fikricha, aholining qarish darajasi ortib borayotgan sharoitda ishlovchilar sonining kamayishi pensiya tizimida moliyaviy nomutanosiblikni kuchaytirishi mumkin. Shu sababli pensiya tizimini isloh qilish jarayonida ijtimoiy sug'urta bazasini kengaytirish, mehnat bozorini rasmiylashtirish hamda qo'shimcha jamg'arma mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xalqaro mehnat tashkiloti tomonidan 2023-yilda e'lon qilingan hisobotlarda pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini baholashda demografik ko'rsatkichlar alohida e'tiborga olinishi zarurligi qayd etiladi. Tashkilot ekspertlari barqaror pensiya tizimi uchun har bir pensiya oluvchiga kamida to'rt nafar faol soliq to'lovchi to'g'ri kelishi kerakligini ta'kidlaydi. Ushbu nisbatning pasayishi pensiya tizimining moliyaviy yuklamasini oshiradi va davlat budjetidan qo'shimcha transfertlar ajratilishini talab qiladi.

Shu bilan birga, zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda pensiya tizimining moliyaviy barqarorligi nafaqat fiskal omillar, balki iqtisodiy o'sish sur'atlari, mehnat bozorining institutsional rivojlanishi, bandlik darajasi hamda ijtimoiy siyosat samaradorligi bilan ham bevosita bog'liq ekani ta'kidlanadi. Xususan, ko'plab tadqiqotlarda pensiya tizimini uzoq muddatli barqaror rivojlantirish uchun soliq bazasini kengaytirish, norasmiy bandlikni qisqartirish, ixtiyoriy jamg'arma pensiya tizimlarini rivojlantirish hamda pensiya jamg'armalarining investitsion faoliyatini takomillashtirish zarurligi ilmiy asoslab berilgan.

Mazkur ilmiy yondashuvlar O'zbekiston sharoitida ham pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash masalalarini chuqur o'rganish zarurligini ko'rsatadi. Xususan, demografik o'zgarishlar, mehnat bozoridagi norasmiy bandlik ulushi, ijtimoiy soliq bazasining cheklanganligi hamda davlat budjeti transfertlariga yuqori darajada tayanish kabi omillar pensiya tizimini yanada takomillashtirishni talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, xalqaro tajriba va ilmiy tadqiqotlar natijalarini tahlil qilish O'zbekiston pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha samarali mexanizmlarni ishlab chiqishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Pensiya jamg'armasi daromad va xarajatlari tahlili;
2. Ijtimoiy soliq to'lovchilar va norasmiy sektor statistikasi;
3. Xalqaro tajriba misollari bilan solishtirish;
4. Matematik modellar orqali kelgusi 10 yilda transfertlarning o'sish prognozini hisoblash.

Ma'lumot manbalari: Pensiya jamg'armasi, Davlat statistika qo'mitasi, Jahon banki, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti, Xalqaro mehnat tashkiloti.

Metodologik jihatdan, maqolada salbiy va ijobiy moliyaviy ssenariylar tahlil qilingan, shuningdek, har bir omilning jamg'arma moliyaviy barqarorligiga ta'siri baholangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda O'zbekistonda pensiya oluvchilar soni 3,9 mln nafarni tashkil etib, bu aholining 10,6 foiziga tengdir. Shundan 3,3 mln nafari yoshga doir pensiya oluvchilar, 436 ming nafari nogironlik pensiyasi oluvchilar hamda 234 ming nafari boquvchisini yo'qotganlik nafaqasi oluvchilardir. Pensiya jamg'armasi transfertlari bo'yicha 2022–2030-yillarga mo'ljallangan prognozlarga ko'ra, transfertlarning umumiy hajmi 2022-yildagi 11 trln so'mdan 2030-yilda 28 trln so'mga yetishi kutilmoqda. Bu jarayon ijtimoiy himoya tizimining qamrovini kengaytirish hamda keksalik davrida aholining barqaror daromad manbalarini ta'minlashga xizmat qiladi.

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda ijtimoiy soliq to'lovchilar soni 5,9 mln nafarni tashkil etadi, bu esa jami mehnat resurslarining 30 foiziga tengdir. Ushbu ko'rsatkichni oshirish orqali pensiya tizimining moliyaviy bazasini yanada mustahkamlash imkoniyati mavjud. Xalqaro tajribaga ko'ra, barqaror pensiya tizimi uchun har bir pensiya oluvchiga kamida 4 nafar soliq to'lovchi to'g'ri kelishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Masalan, Finlandiya va Shveysariyada bu ko'rsatkich 4,5–5,0 nafarni tashkil etadi. Kelgusida mehnat faoliyatini rasmiylashtirish darajasini oshirish orqali O'zbekistonda ham ushbu nisbatni bosqichma-bosqich yaxshilash imkoniyati mavjud.

Pensiya tayinlash tizimida fuqarolarning oxirgi 10 yillik ish haqi hisobga olinadi. Mazkur mexanizmi takomillashtirish orqali pensiya miqdorini aniqlashda yanada muvozanatli va adolatli yondashuvlarni joriy etish mumkin. Xususan, Rossiya va Qozog'iston tajribasida qo'llanilayotgan qo'shimcha koeffitsiyentlar pensiya hisoblash jarayonida ijtimoiy adolatni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Shunga o'xshash metodologik yondashuvlarni milliy tizimga moslashtirish pensiya ta'minotining samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Jamg'arib boriladigan pensiya tizimi ham fuqarolarning kelgusidagi daromad manbalarini diversifikatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tizim doirasida ajratmalar miqdorini bosqichma-bosqich oshirish orqali pensiya jamg'armalarining hajmini ko'paytirish mumkin. Masalan, 7 mln so'm ish haqi oluvchi fuqaroning jamg'armaga yillik ajratmasi 84 ming so'mni tashkil etadi va 25 yil davomida 2,1 mln so'm jamg'aradi. Xalqaro tajribada, xususan Shveysariya va Litvada jamg'arib boriladigan pensiya tizimining rivojlanganligi pensiya oluvchilarga qo'shimcha daromad manbalarini yaratishga xizmat qilmoqda. Kelgusida ushbu tizimni rivojlantirish orqali aholini moliyaviy jihatdan yanada barqaror qo'llab-quvvatlash mumkin.

Ijtimoiy himoya tizimida nogironligi bor shaxslar hamda boquvchisini yo'qotgan fuqarolar uchun qo'shimcha to'lovlar nazarda tutilgan. Ushbu to'lovlarni ijtimoiy sug'urta tizimi bilan yanada integratsiya qilish orqali ularning samaradorligini oshirish mumkin. Belarus va Xitoy tajribasida pensiya va ijtimoiy sug'urta mexanizmlarining integratsiyasi ijtimoiy himoya tizimining barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Mazkur tajribalarni hisobga olgan holda, milliy tizimni yanada takomillashtirish istiqbollari mavjud.

Demografik omillar ham pensiya tizimini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi vaqtda ayollarga o'rtacha 19 yil, erkaklarga esa 14 yil davomida pensiya to'lanadi. Xalqaro mehnat tashkilotining tavsiyalariga ko'ra, ushbu davr o'rtacha 15 yilni tashkil etishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Demografik prognozlarni hisobga olgan holda pensiya tizimini uzoq muddatli istiqbolda moslashtirish tizimning barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Shu bilan birga, mehnat faoliyatini rasmiylashtirish darajasini oshirish pensiya jamg'armasi tushumlarini ko'paytirishda muhim omil hisoblanadi. O'zbekistonda 19,3 mln mehnat resursidan 5,9 mln nafari ijtimoiy soliq to'laydi. Finlandiya va Niderlandiyada esa rasmiy soliq to'lovchilar jami mehnat resurslarining 90 foizdan ortiq qismini tashkil etadi. Kelgusida mehnat bozorini legallashtirish va rasmiy bandlikni kengaytirish orqali pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash mumkin.

Umuman olganda, pensiya jamg'armasining moliyaviy barqarorligini ta'minlash maqsadida budget transfertlarini optimallashtirish, ish haqi va ijtimoiy soliqlar tushumini kengaytirish, shuningdek, jamg'arib boriladigan pensiya tizimini rivojlantirish muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xalqaro tajribaga ko'ra, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti hamda Jahon banki tomonidan tavsiya etilgan metodologik yondashuvlar pensiya tizimini modernizatsiya qilish va uning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda pensiya tizimini modernizatsiya qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun quyidagilar muhim:

- mehnat bozorining barqarorligini ta'minlash va norasmiy bandlikni legallashtirish, bu budget transfertlarining oqilona taqsimlanishi va soliq tushumlarini oshirishga yordam beradi;
- jamg'arib boriladigan pensiya tizimini rivojlantirish, xodimlarning ajratmalari va qarz ko'rsatkichlarini optimallashtirish;
- pensiya hisobini raqamlashtirish va yagona elektron baza yaratish; pensiya tayinlashda ijtimoiy adolatni ta'minlash maqsadida oxirgi 10 yillik ish haqi o'rniga umumiy mehnat faoliyati davomida fuqaro tanlagan davrdagi ish haqini hisobga olish;

- xalqaro tajribaga asoslangan holda nogironlik pensiyasi va boquvchisini yo'qotganlik pensiyalarini integratsiyalash va miqdorini qayta ko'rib chiqish; demografik o'zgarishlarni hisobga olib pensiyaga chiqish yoshini va minimal ish stajini qayta ko'rib chiqish;

- ijtimoiy himoya va pensiya tizimida budget transfertlarining samaradorligini oshirish maqsadida qonunchilik va nazoratni takomillashtirish.

Xalqaro tajriba, jumladan Finlandiya, Shveysariya, Litva va Belarus misollari shuni ko'rsatadiki, barqaror pensiya tizimi nafaqat moliyaviy barqarorlik, balki ijtimoiy adolatni ham ta'minlashga xizmat qilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. ILO. (2023). World Social Protection Report 2023. Geneva: International Labour Organization.
2. World Bank. (2021). Pension Systems and Social Protection in Central Asia. Washington, DC: World Bank.
3. OECD. (2020). Pensions at a Glance 2020: Retirement-Income Systems in OECD and G20 Countries. Paris: OECD Publishing.
4. Barr, N., & Diamond, P. (2012). Reforming Pensions: Principles and Policy Choices. Oxford: Oxford University Press.
5. Holzmann, R. (2005). Pension Reform, Financial Market Development, and Economic Growth: Preliminary Evidence from Chile. World Bank Policy Research Working Paper.
6. OECD. (2019). Employment Outlook 2019. Paris: OECD Publishing.
7. World Bank. (2020). Uzbekistan Social Protection Assessment. Washington, DC: World Bank.
8. ILO. (2018). Social Protection Floors Recommendation No. 202. Geneva: International Labour Organization.
9. Holzmann, R., & Hinz, R. (2005). Old-Age Income Support in the 21st Century: An International Perspective on Pension Systems and Reform. Washington, DC: World Bank.
10. European Commission. (2019). The 2019 Pension Adequacy Report. Brussels: European Commission.
11. OECD. (2017). Pensions at a Glance 2017. Paris: OECD Publishing.
12. World Bank. (2018). Digitalization of Social Protection Systems in Developing Countries. Washington, DC: World Bank.
13. ILO. (2020). Social Protection for Older Persons: Policy Trends and Statistics. Geneva: International Labour Organization.
14. European Social Policy Network. (2021). Pension Systems and Social Inclusion. Brussels: European Commission.
15. Holzmann, R., et al. (2021). Financing Pensions in Developing Countries. London: Routledge.
16. OECD. (2016). Financial Education and Pension Systems: Lessons from OECD Countries. Paris: OECD Publishing.
17. World Bank. (2019). Central Asia Labor Market and Social Protection Report. Washington, DC: World Bank.
18. ILO. (2017). Social Security for All: Policy Guidance and Best Practices. Geneva: International Labour Organization.
19. Barr, N. (2012). The Pension Puzzle: Principles, Problems, and Policy Responses. Oxford: Oxford University Press.
20. OECD. (2022). Digital Transformation in Social Security and Pensions. Paris: OECD Publishing.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>